

بررسی ناامنی غذایی خانوارهای زن سرپرست شمالغرب کشور

علی نیک سرشت، حیدرقلی زاده، مصطفی دین محمدی^۱ و محمدعلی متفکرآزاد^۲
ghholizadeh@znu.ac.ir

چکیده

امروزه دسترسی به غذایی کافی و مطلوب و برخورداری از سلامت تغذیه‌ای که در اصطلاح از آن با عنوان امنیت غذایی یاد می‌شود، از محورهای اصلی توسعه و سلامت جامعه به شمار می‌رود. در مقابل، بروز ناامنی غذایی و گرسنگی، تبعات جسمی، روانی، اجتماعی و اقتصادی بسیاری به همراه دارد. یکی از گروه‌های عمده‌ای که با معضل ناامنی غذایی روبه‌رو است خانوارهای زن سرپرست می‌باشند. این نوع خانوارها در دهه‌های اخیر افزایش قابل توجهی یافته است. با توجه به این مسئله، تحقیق حاضر با هدف بررسی وضعیت ناامنی غذایی خانوارهای زن سرپرست استان‌های شمال غرب کشور طراحی شد. روش تحقیق بدین صورت است که ابتدا مقدار انرژی در دسترس به ازای هر فرد بالغ محاسبه شد. سپس خانوارها براساس مرز میانگین انرژی دریافتی مورد نیاز سرانه، به دو گروه امن غذایی و ناامن غذایی تقسیم بندی شد. در نهایت عوامل مؤثر بر احتمال وقوع ناامنی غذایی و نیز شدت ناامنی غذایی با استفاده از مدل توییت شناسایی شد. نتایج نشان داد که بیش از ۲۰ درصد خانوارهای زن سرپرست شمال غرب کشور از ناامنی غذایی رنج می‌برند. همچنین، نتایج مدل توییت نشان داد متغیرهای بعد خانوار و قرار گرفتن در دو دهک پایین درآمدی، با ناامنی غذایی رابطه مثبت و معنی‌دار دارند. در مقابل، متغیرهای شهرنشینی، داشتن فرزند زیر ۱۰ سال و قرار گرفتن در دو دهک بالای درآمدی، با ناامنی غذایی رابطه منفی و معنی‌دار دارند.

طبقه‌بندی JEL: Q18, J12

کلید واژگان: ناامنی غذایی، خانوار زن سرپرست، کالری در دسترس، استان‌های شمالغرب

^۱به ترتیب دانشجوی کارشناسی ارشد علوم اقتصادی، اعضاء هیأت علمی دانشگاه زنجان

^۲عضو هیأت علمی دانشگاه تبریز

مقدمه

در حال حاضر، مفهوم امنیت، به یکی از واژه‌های کلیدی و تأثیرگذار در حوزه سیاست، حقوق و روابط بین‌المللی تبدیل شده است. دامنه مطالعات و پژوهش‌های امنیتی در دو دهه اخیر گسترش یافته و ابعاد غیر نظامی امنیت نیز مد نظر نظریه‌پردازان و پژوهشگران مطالعات امنیت ملی و سیاست خارجی قرار گرفته است (سجادپور و احمدی خوی، ۱۳۹۰). طبق تعریفی که در اجلاس جهانی غذا در سال ۲۰۰۹ ارائه شده است «امنیت غذایی زمانی وجود دارد که مردم در تمام ایام به غذای کافی، سالم و مغذی دسترسی فیزیکی، اجتماعی و اقتصادی داشته باشند و غذای در دسترس، نیازهای یک رژیم تغذیه‌ای سازگار با سلیقه‌ها و ترجیحات آنان را برای یک زندگی فعال و سالم فراهم سازد» (رضوی، ۱۳۹۵). می‌توان گفت، امنیت غذایی یکی از وجوه مهم امنیت ملی و انسانی است، بدین معنا که عرضه یک سطح بهینه امنیت ملی، مستلزم تدارک سطح بهینه امنیت غذایی است (چراغی، ۱۳۹۴). ناامنی غذایی^۱ نقطه مقابل امنیت غذایی است و پیامدهای جسمی، ذهنی، روانی، اقتصادی و اجتماعی این مشکل عظیم در سطح جهان گریبان‌گیر صدها میلیون انسان است. ناامنی غذایی و سوء تغذیه، توانایی افراد برای توسعه مهارت‌ها را تضعیف نموده و بهره‌وری آنها را کاهش می‌دهد به طوری که در طولانی‌مدت به تدریج از توانایی‌های خود محروم شده و نمی‌توانند نقشی را در آموزش، تولید و اقتصاد داشته باشند. خفیف‌ترین شکل ناامنی غذایی زمانی تجربه می‌شود که نتوان غذایی را به شیوه‌ای که برای جامعه قابل پذیرش است، به دست آورد و سخت‌ترین حالت آن زمانی است که افراد توانایی دستیابی به غذای کافی را به علت ناکافی بودن منابع‌شان ندارند (خسروی پور و همکاران، ۱۳۹۶). بی‌تردید، برخورداری از غذای کافی، حقی انسانی است و محروم شدن افراد از آن، به هر دلیلی، حکم جنایت را دارد. در برنامه‌های پنج ساله توسعه کشور و سند چشم‌انداز بیست ساله کشور، اهمیت و توجه گسترده‌ای به تأمین امنیت غذایی شده است. اما با این وجود، آمار و اطلاعات سازمان فائو بیانگر برخی نارسایی‌ها در تأمین ابعاد و شناسایی وضعیت امنیت غذایی کشور می‌باشد (باقرزاده آذر و همکاران، ۱۳۹۶). یکی از دلایل این نارسایی‌ها عدم توجه کافی به گروه‌های آسیب‌پذیر از معضل ناامنی غذایی است.

خانوارهای زن‌سرپرست یکی از عمده‌ترین اقشاری هستند که با مشکل ناامنی غذایی مواجه هستند. زن سرپرست خانوار به زنی اطلاق می‌شود که به یکی از دلایل فوت، مفقودالاث‌ر شدن، متارکه، طلاق، اعتیاد، از کار افتادگی (دائم یا موقت)، محکومیت به زندان، اعزام به سربازی، یا بیماری، سرپرست مرد را از دست داده و مسئول تأمین معاش مادی و نیازهای معنوی خانواده است (سعدی و وحدت مؤدب، ۱۳۹۲). براساس گزارش مرکز آمار، آمار خانوار زن‌سرپرست کشور در سال ۱۳۹۵، بالغ بر ۳/۰۶ میلیون خانوار اعلام شده است که معادل ۱۲/۳ درصد کل خانوارها می‌باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). رشد روزافزون خانوارهای زن‌سرپرست، علاوه بر این که خود، از لحاظ اجتماعی به یکی از مسائل اساسی جامعه تبدیل شده است، از طرف دیگر موجب گسترش معضلات پیش روی این قشر در جامعه شده است. با توجه به این که خانوارهای زن‌سرپرست جزو اقشار فقیر جامعه به حساب می‌آیند، لذا معضل گرسنگی و ناامنی غذایی به یکی از چالش‌های اساسی این خانوارها تبدیل شده است. با توجه به مسائل بیان

¹ food insecurity

شده، تحقیق حاضر در پی بررسی عوامل مؤثر بر ناامنی غذایی خانوارهای زن سرپرست در استان‌های شمالغرب کشور (شامل استان‌های آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، اردبیل و زنجان) می‌باشد.

بررسی پیشینه پژوهش نشان داد که با وجود مطالعات متعدد در زمینه امنیت غذایی، این مطالعات کمتر قشر خانوار زن سرپرست را مورد بررسی قرار داده‌اند. از مطالعات انجام گرفته در این زمینه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد. نادری مهدی و جلیلیان (۱۳۹۵) به واکاوی ناامنی غذایی و برخی عوامل مؤثر بر آن در بین زنان روستایی سرپرست خانوار شهرستان اسلام آباد غرب پرداختند که براساس نتایج این تحقیق، چهار عامل دانش تغذیه‌ای، سازمان حمایت‌کننده، تعداد افراد تحت سرپرستی و درآمد، ۶۲ درصد از واریانس ناامنی غذایی را تبیین کردند. سعدی و وحدت مؤدب (۱۳۹۲) در مطالعه خود امنیت غذایی زنان سرپرست خانوار را در شهرستان رزن بررسی کرده و به این نتیجه رسیدند که فقط ۲۵ درصد از زنان بررسی‌شده، در امنیت غذایی کامل بسر می‌برند و ۷۵ درصد از آن‌ها درجات مختلف از ناامنی غذایی دارند. در این تحقیق، بین متغیرهای بار تکفل، تعداد فرزندان زیر ۱۸ سال و تحصیلات زن سرپرست خانوار با امنیت غذایی ارتباط معنی‌دار مشاهده شد. در میان مطالعات خارجی، زاکاری و همکاران^۱ (۲۰۱۴) در بررسی عوامل مؤثر بر امنیت غذایی خانوارهای جنوب نیجر به این نتیجه رسیدند که اگرچه ممکن است غذا در همه زمان‌ها و برای همه اعضای خانوار به مقدار کافی فراهم باشد، اما هیچ ضمانتی وجود ندارد که رژیم غذایی موجود، کالری مورد نیاز افراد برای تحقق امنیت غذایی آن‌ها را فراهم کند. آن‌ها نشان دادند خانوارهای زن سرپرست از نظر امنیت غذایی آسیب‌پذیرتر از خانوارهای مرد سرپرست هستند. همچنین مطالعات زراعت کیش و کمائی (۱۳۹۵)، علی‌مرادی و همکاران (۱۳۹۳)، قاضی طباطبایی و همکاران (۱۳۸۹)، نجفیان زاده و همکاران (۱۳۹۳)، اکتر و باشر^۲ (۲۰۱۳) و بوکای و همکاران^۳ (۲۰۱۲) تأثیر جنسیت سرپرست خانوار بر امنیت غذایی را تأیید می‌کنند.

مواد و روش‌ها

تحقیق حاضر، از لحاظ ماهیت داده‌ها از نوع پژوهش‌های کمی، از نظر هدف از نوع کاربردی، از لحاظ روش جمع‌آوری اطلاعات، به شیوه تحلیل اسنادی بوده و از لحاظ زمانی، مقطعی می‌باشد. در این مطالعه با توجه به هدف پژوهش به منظور تعیین وضعیت امنیت غذایی خانوار از روش محاسبه انرژی غذایی در دسترس (FEI^4) استفاده می‌شود. در این روش، محاسبه انرژی سرانه در دسترس به این قرار است که در مرحله اول، براساس اطلاعات هزینه و درآمد خانوار سال ۱۳۹۴، مقدار مصرف هر یک از ۱۶۸ کالای مندرج در پرسشنامه هزینه-درآمد مرکز آمار به ازای هر خانوار معلوم شد. سپس با اعمال محتوای انرژی هر یک از کالاها، براساس داده‌های انستیتو تحقیقات تغذیه‌ای و صنایع غذایی کشور به مقادیر اقلام خوراکی مصرفی، مقدار کل انرژی در دسترس خانوار در یک ماه محاسبه شد. در

¹ Zakari et al

² Akter & Basher

³ Boakye-Achampong et al

⁴ Food Energy Intake

نهایت مقدار به دست آمده به تعداد روزهای ماه و پس از آن بر بعد معادل خانوار (H_i) که درکون و کریشنان^۱ (۱۹۹۸) آن را براساس سن و جنسیت افراد اعلام کرده‌اند، تقسیم شده و انرژی سرانه در دسترس خانوار مطابق رابطه ۱ محاسبه شد.

$$PE_i = E_i / D_i / H_i \quad (1)$$

که در آن، PE_i انرژی سرانه در دسترس، D_i تعداد روزهای ماه مراجعه به خانوار و H_i بعد معادل برای خانوار نام می‌باشد. با مقایسه انرژی سرانه در دسترس خانوار با متوسط انرژی مورد نیاز ($ADER^2$) که در ایران برای دوره مورد مطالعه ۲۳۹۰ کیلوکالری گزارش شده‌است، براساس رابطه ۲، امن یا ناامن بودن خانوار تعیین شد.

$$y_i^* = 2390 - y_i \quad (2)$$

که در آن، y_i میزان کالری در دسترس می‌باشد. براساس رابطه بالا اگر $y_i^* > 0$ در این صورت خانوار نام نامنی غذایی داشته و اگر $y_i^* \leq 0$ در این صورت خانوار نام امنیت غذایی دارد. پس از تعیین خانوارهای امن و ناامن غذایی، عوامل مؤثر بر امنیت غذایی خانوارهای زن سرپرست، با استفاده از تابع رگرسیون توبیت، مورد بررسی قرار گرفت. مدل توبیت یکی از مدل‌های رگرسیونی سانسور شده^۳ به شمار می‌رود. این الگو توسط توبین^۴ (۱۹۵۸) ارائه شد که معروف به مدل توبیت گردید. در مدل توبیت، متغیر وابسته مقادیر صفر و مثبت را به قرار زیر اختیار می‌کند.

$$y_i^* = \beta'X_i + \varepsilon_i \quad (3)$$

$$\begin{cases} y_i = y_i^* \text{ if } y_i^* > 0 \\ y_i = 0 \text{ if } y_i^* \leq 0 \end{cases} \quad (4)$$

در رابطه فوق، y_i^* متغیر پنهان و y_i متغیر مشاهده شده به صورت سانسور شده است. اگر $y_i^* \leq 0$ باشد، نامنی غذایی وجود نداشته ($y_i = 0$) و اگر $y_i^* > 0$ باشد، نامنی غذایی و شکاف آن قابل مشاهده است ($y_i = y_i^*$). استفاده از مدل توبیت در تحقیق حاضر، زمینه لازم را برای بررسی عوامل مؤثر بر احتمال نامنی غذایی و نیز شکاف آن فراهم می‌کند.

نتایج

براساس آمار تحقیق، براساس وضعیت تأهل، ۱۵ درصد زنان سرپرست خانوار دارای همسر می‌باشند. ۷۸/۴۲ درصد آنها به دلیل فوت همسرشان سرپرست خانوار شده‌اند. ۴/۳۹ درصد، از همسرشان طلاق گرفته و ۲/۱۹ درصد آنها ازدواج نکرده‌اند. میانگین سنی زنان سرپرست خانوار ۶۰/۲۵ بوده و بازه سنی آنها از ۱۹ تا ۹۷ سال می‌باشد. از لحاظ سواد، بیش از ۷۰ درصد سرپرستان خانوار بی‌سواد هستند همچنین میانگین بعد خانوارهای مورد مطالعه ۲/۳۰ نفر می‌باشد و در زمینه شغلی، تنها ۱۷ درصد آنها شاغل محسوب می‌شوند.

¹ Dercon & Krishnan

² Average Dietary Energy Requirement

³ Censored Regression

⁴ Tobin

مقایسه سهم خانوارهای زن سرپرست در استان‌های مورد مطالعه نشان می‌دهد که استان زنجان با ۱۷/۰۵ درصد بیشترین سهم و استان آذربایجان غربی با ۹/۷۷ درصد، کمترین سهم خانوارهای زن سرپرست را دارا می‌باشد. مقایسه سهم انرژی گروه‌های مختلف غذایی در استان‌های مورد مطالعه و نیز براساس ویژگی‌های خانوار زن سرپرست، در جدول ۱ گزارش شده است. بر این اساس، مشاهده می‌شود در خانوارهای زن سرپرست به‌طور متوسط بالغ بر ۳۶۱۰ کیلوکالری انرژی تهیه می‌شود. این مقدار بسته به ویژگی‌های مختلف خانوار متفاوت است. به‌عنوان مثال، از لحاظ استانی از ۳۴۰۲ کیلوکالری در استان زنجان تا ۳۶۸۸ کیلوکالری در استان آذربایجان غربی و نیز، از ۳۴۸۲ کیلوکالری در مناطق روستایی تا ۳۷۳۰ کیلوکالری در مناطق شهری متغیر است.

جدول ۱. سهم انرژی گروه‌های مختلف غذایی براساس ویژگی‌های خانوار

ویژگی‌های خانوار	انرژی سرانه	غلات	میوه	سبزیجات	لبنیات	گوشت	سایر
کل	۳۶۰۹/۸	۶۴/۸۹	۳/۴۵	۳/۴۸	۴/۸۷	۸/۲۲	۱۵/۰۹
استان							
آذربایجان شرقی	۳۶۸۱/۱	۶۲/۴۴	۳/۳۰	۳/۹۶	۵/۳۱	۶/۹۹	۱۸/۰۰
آذربایجان غربی	۳۶۸۷/۷	۶۴/۰۸	۴/۲۱	۳/۸۲	۴/۸۵	۹/۹۴	۱۳/۱۰
اردبیل	۳۸۰۱/۱	۶۷/۷۱	۲/۶۵	۳/۱۴	۴/۰۵	۷/۶۸	۱۴/۷۷
زنجان	۳۴۰۱/۶	۶۵/۳۸	۳/۶۷	۳/۱۶	۵/۰۶	۸/۶۲	۱۴/۱۲
شهرنشینی							
شهری	۳۷۳۰/۰	۶۵/۸۴	۳/۷۱	۳/۲۷	۴/۴۰	۷/۹۷	۱۴/۸۱
روستایی	۳۴۸۱/۹	۶۳/۸۷	۳/۱۸	۳/۷۰	۵/۳۷	۸/۵۰	۱۵/۳۸
وضع تأهل							
دارای همسر	۳۱۹۸/۰	۶۵/۳۵	۲/۸۰	۲/۳۱	۵/۷۳	۸/۲۵	۱۴/۵۶
بی همسر (فوت)	۳۶۸۴/۶	۶۴/۷۷	۳/۵۷	۳/۵۵	۴/۷۶	۸/۲۱	۱۵/۱۴
بی همسر (طلاق)	۳۲۲۵/۱	۶۳/۲۷	۳/۶۹	۳/۲۷	۴/۲۸	۹/۴۷	۱۶/۰۲
ازدواج نکرده	۴۵۱۷/۸	۶۹/۲۷	۳/۰۷	۲/۶۷	۴/۰۰	۶/۱۰	۱۴/۸۹
گروه سنی							
زیر ۳۵ سال	۳۲۰۷/۳	۶۴/۹۸	۳/۸۲	۳/۷۳	۴/۴۱	۷/۹۳	۱۵/۱۳
۳۶ تا ۶۵ سال	۳۵۳۸/۸	۶۳/۴۳	۳/۳۷	۳/۷۱	۵/۱۷	۸/۵۳	۱۵/۷۹
بالای ۶۵ سال	۳۷۶۹/۹	۶۶/۷۱	۳/۴۹	۳/۱۵	۴/۵۷	۷/۸۹	۱۴/۱۹
بعد خانوار							
تک نفره	۴۰۰۳/۵	۶۷/۰۹	۳/۳۶	۳/۳۲	۴/۹۶	۸/۲۰	۱۳/۰۷
۲ و ۳ نفره	۳۴۵۵/۵	۶۳/۰۸	۳/۶۲	۳/۶۹	۴/۸۳	۸/۵۱	۱۶/۲۶
۴ نفره و بیشتر	۳۱۶۹/۴	۶۵/۰۹	۳/۱۷	۳/۲۴	۴/۷۸	۷/۴۷	۱۶/۲۶
دهک درآمد							
دو دهک پایین درآمدی	۳۴۶۷/۸	۶۷/۱۶	۳/۱۰	۳/۳۴	۴/۳۸	۷/۹۱	۱۴/۱۰
دو دهک بالای درآمدی	۳۶۰۹/۸	۶۴/۸۹	۳/۴۵	۳/۴۸	۴/۸۷	۸/۲۲	۱۵/۰۹

مأخذ: یافته‌های تحقیق

ویژگی‌های فردی و خانوادگی نیز بر مقدار انرژی در اختیار تأثیر می‌گذارند. به‌عنوان مثال، هر چه سن زن سرپرست خانوار کمتر باشد میانگین انرژی کاهش می‌یابد. همچنین، در خانوارهای پرجمعیت‌تر انرژی کمتری در اختیار اعضای خانوار قرار می‌گیرد. ضمن این که میانگین انرژی در اختیار بر حسب علت سرپرست شدن زن متفاوت است به‌طوری که، در خانواری که شوهر حضور دارد (و بنا به دلیلی همچون از کارافتادگی زن سرپرست خانوار شده است) میانگین انرژی کمتر از خانوارهای زن‌سرپرستی است که شوهر حضور ندارد. همچنین، خانوارهای زنان مطلقه نیز نسبت به خانوارهای زنانی که هرگز ازواج نکرده‌اند یا همسرشان فوت شده است انرژی کمتری در اختیار دارند. افزون بر این، جدول ۱ بر رابطه مستقیم سطح درآمد و انرژی دریافتی صحنه می‌گذارد. نتایج مندرج در جدول ۱ نشان می‌دهد که حدود ۸۰ درصد انرژی دریافتی خانوارها از گروه غلات و سایر (چربی‌ها و شیرینی‌جات و غیره) کسب می‌شود. جدول ۲ با مبنا قراردادن میانگین انرژی مورد نیاز اعلام‌شده توسط فائو برای ایران، شیوع ناامنی غذایی در خانوارهای زن‌سرپرست شمالغرب کشور را گزارش کرده است. مشاهده می‌شود حدود ۲۰/۳ درصد خانوارهای زن‌سرپرست کمتر از مقدار مورد نیاز انرژی غذایی کسب می‌کنند. این مقدار از ۱۴/۵ درصد در استان اردبیل تا ۲۲/۹ درصد در استان زنجان متفاوت است.

جدول ۲. شیوع ناامنی غذایی خانوارهای زن‌سرپرست به تفکیک استان‌ها

متغیر	درصد شیوع ناامنی غذایی
آذربایجان شرقی	۲۲/۵
آذربایجان غربی	۱۸/۸
اردبیل	۱۴/۵
زنجان	۲۲/۹
کل	۲۰/۳

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتایج برآورد مدل توبیت برای بررسی عوامل مؤثر بر ناامنی غذایی خانوار، در جدول ۳ نشان داده شده است. بر این اساس متغیرهای شهرنشینی، تعداد افراد باسواد در خانوار، تعداد تجهیزات ارتباطی، تعداد مناسبت‌ها در سال گذشته، داشتن فرزند زیر ۱۰ سال، سن سرپرست خانوار و زیربنای سرانه خانوار رابطه منفی و معنی‌دار با ناامنی غذایی خانوار زن‌سرپرست دارند و آن را کاهش می‌دهند. در مقابل، افزایش بعد خانوار و افزایش تعداد اتاق با احتمال قرارگرفتن در گروه ناامن غذایی رابطه مستقیم و معنی‌دار دارند. افزون بر این، افزایش سهم هزینه مسکن نیز احتمال ناامنی غذایی در خانوارهای زن‌سرپرست را به‌طور معنی‌دار افزایش می‌دهد.

جدول ۳. برآورد مدل توبیت برای بررسی عوامل مؤثر بر ناامنی غذایی خانوار زن سرپرست

متغیر	ضریب	آماره t	اثر نهایی
عرض از مبدأ	۳۴۵۶/۳***	۳/۹۷	
بعد خانوار	۲۷۲/۲***	۳/۱۸	۳۲/۱۴
شهرنشینی	-۵۰۲/۹***	-۴/۷۵	-۶۳/۷۳
میانگین سن سرپرست خانوار	-۱۱/۹***	-۳/۳	-۱/۴۰
تعداد افراد باسواد	-۱۴۰/۶*	-۱/۸۳	-۱۶/۶۰
تعداد اتاق	۱۴۵/۳**	۲/۳۹	۱۷/۱۵
تعداد تجهیزات ارتباطی	-۱۴۷/۳***	-۲/۷	-۱۷/۴۰
مالکیت منزل	۱۹۸/۳	۱/۶۴	۱۹/۸۷
تعداد مناسبتها در سال گذشته	-۱۶۴/۶*	-۱/۶۹	-۱۹/۴۴
زیربنای سرانه خانوار	-۱۳/۴***	-۴/۴	-۱/۵۸
داشتن فرزند زیر ۱۰ سال	-۵۵۶/۲***	-۳/۵	-۴۰/۰۳
قرار گرفتن در دو دهک پایین درآمدی	۴۷۱/۳***	۴/۰۹	۵۴/۹۸
قرار گرفتن در دو دهک بالای درآمدی	-۳۶۴/۷**	-۲/۰۵	-۲۹/۱۳
سهم هزینه خوراک	-۴۳/۳***	-۷/۷۹	-۵/۱۱
سهم هزینه مسکن	۱۷/۷***	۴/۶۴	۲/۰۹
سهم هزینه بهداشت	-۹/۸*	-۱/۷۴	-۱/۱۶
سهم انرژی غلات	-۳۵/۷***	-۴/۴	-۴/۲۱
سهم انرژی گوشت	-۶/۱	-۰/۶۲	-۰/۷۲
سهم انرژی لبنیات	۱۸/۳	۱/۶	۲/۱۶
سهم انرژی سایر	-۴۳/۷***	-۴/۷۸	-۵/۱۶
زنجان	۳۹۴/۱***	۲/۹۶	۵۵/۷۳
آذربایجان شرقی	۴۲۷/۷***	۳/۰۴	۶۷/۶۱
اردبیل	۴۰۶/۰***	۲/۶۵	۶۶/۰۶

مأخذ: یافته‌های تحقیق (***،**،* به ترتیب معنی‌داری در سطح ۱۰ درصد، ۵ درصد و ۱ درصد می‌باشد)

در میان گروه‌های غذایی، افزایش سهم انرژی گروه غلات و گروه سایر (شامل چربی‌ها و مواد قندی) در مقایسه با گروه میوه و سبزیجات، اثر بیشتری بر کاهش ناامنی غذایی دارد. همچنین مقایسه نتایج مدل برآورد شده با آمار جدول ۱ نشانگر این است که عموماً سهم انرژی گروه سایر، با ناامنی غذایی رابطه مثبت داشته در حالی که سهم انرژی گروه‌های غلات و لبنیات، با ناامنی غذایی رابطه منفی دارند.

مقایسه استان‌های مورد مطالعه نشان می‌دهد که قرار گرفتن در استان‌های آذربایجان شرقی، اردبیل و زنجان، در مقایسه با استان آذربایجان غربی، احتمال وقوع ناامنی غذایی و نیز شدت ناامنی را بیشتر می‌کند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

با افزایش بعد خانوار، انرژی در دسترس سرانه خانوار، سرشکن شده و کاهش پیدا می‌کند. این امر باعث افزایش احتمال ناامنی غذایی و شدت آن می‌شود. از طرف دیگر، هزینه‌های جانبی ایجاد شده از افزایش تعداد افراد خانوار، پرداختن به هزینه‌های غذایی جهت تحقق امنیت غذایی را با محدودیت مواجه می‌کند. پایین بودن سطح امنیت غذایی در مناطق روستایی نسبت به مناطق شهری، می‌تواند دلایل مختلفی اعم از دانش تغذیه‌ای پایین، دسترسی کمتر به اقلام غذایی متنوع و پایین بودن درآمد در میان خانوارهای زن سرپرست روستایی داشته باشد. در مجموع، مطالعه حاضر می‌تواند به شناسایی خانوارهای زن سرپرست که دچار ناامنی غذایی هستند کمک کرده و به سیاستگذاری مؤثرتر در راستای حمایت از این خانوارها بیانجامد.

منابع

۱. باقرزاده آذر، ف.، رنج پور، ر. و کریمی تکانلو، ز. (۱۳۹۶). برآورد سطح امنیت غذایی کشور با شاخص نوین امنیت غذایی جهانی GFSI. *مجله تحقیقات نظام سلامت*، دوره ۱۳، ش ۲، ص ۲۴۳-۲۳۶.
۲. چراغی، م. (۱۳۹۴). ارائه الگوی امنیت غذایی پایدار خانوارهای روستایی مطالعه موردی: شهرستان زنجان. *رساله دکتری رشته جغرافیا، گرایش برنامه‌ریزی روستایی*، دانشگاه تهران.
۳. خسروی پور، ب.، درانی، م. و مهرباب قوچانی، ا. (۱۳۹۶). بررسی سنجش وضعیت ناامنی غذایی خانوارهای شهرستان باوی، *فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی*، دوره ۴، ش ۲: ۲۴۶-۲۳۱.
۴. رضوی، ح. (۱۳۹۵). بررسی امنیت غذایی در برنامه‌های توسعه بعد از انقلاب اسلامی. *وزارت جهاد کشاورزی، مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی*: ۱۵۲۰.
۵. سجادی‌پور، م. و احمدی خوی، ا. (۱۳۹۰). تحول مفهومی و مؤلفه‌های رژیم بین‌المللی امنیت غذایی، *پژوهشنامه علوم سیاسی*، دوره ۶، ش ۴، ص ۱۷۷-۱۴۵.
۶. سعدی، ح. و وحدت مودب، ه. (۱۳۹۲). سنجش میزان امنیت غذایی زنان سرپرست خانوار و عوامل موثر بر آن (مطالعه موردی شهرستان رزن)، *نشریه زن در توسعه و سیاست*، دوره ۱۱، ش ۳، ص ۴۲۶-۴۱۱.
۷. نادری مهدی، ک. و جلیلیان، س. (۱۳۹۵). واکاوی ناامنی غذایی و برخی عوامل موثر بر آن در زنان روستایی سرپرست خانوار شهرستان اسلام آباد غرب، *مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی*، دوره ۵، ش ۲، ص ۴۳-۲۹.
8. Akter, S., & Basher, S. A. (2014). The impacts of food price and income shocks on household food security and economic well-being: Evidence from rural Bangladesh. *Global Environmental Change*, 25, 150-162
9. Boakye-Achampong, S., Osei Mensah, J., Aidoo, R., & Osei-Agyemang, K. (2012). The Role of Rural Women in the Attainment of Household Food Security in Ghana: A Case Study of Women-Farmers in Ejura Sekyeredomasi District. *International Journal of Pure & Applied Sciences & Technology*, 12(1).
10. Zakari, S., Ying, L., & Song, B. (2014). Factors influencing household food security in West Africa: The case of Southern Niger. *Sustainability*, 6(3), 1191-1202.

Study of food insecurity of female-headed households in northwestern Iran

Abstract

Today access to adequate and desirable food and having the nutritional health which is named "food security" in the term, is one of the main pillars of community development and health. In return, Incidence of food insecurity and Hunger has many physical, psychological, social and economic consequences. One of the major groups faced with food insecurity are female headed households. These types of households have grown significantly in recent decades. Regarding this issue, the present study was designed to investigate the food insecurity situation in northeastern provinces of Iran. The research method is to determine the amount of available energy per Mature person for the first time. Then, households were divided into two groups of food secure and food insecure based on the average dietary energy requirement boundary. Finally, the factors affecting the probability of occurrence of food insecurity and the severity of food insecurity were identified using the Tobit model. The results showed that more than 20 percent of the female headed households of Northwest of the country, suffered from food insecurity. Also, the results of the Tobit model showed that the family size and being in two lower deciles of income have a positive and significant relationship with food insecurity. In contrast, urbanization variables, having children under the age of 10 years, and being placed in two upper income deciles have a negative and significant relationship with food insecurity.

JEL Classification: Q18, J12

JEL Classification: Food insecurity, Female-headed household, Available Calorie, northwestern Iran